

अनुगमन/भ्रमण प्रतिवेदन

अनुगमनकर्ता: रविन्द्रकाजी थापा, कृषि अधिकृत

अनुगमन गरिएको आयोजनाहरू: Improvement in the livelihood status of poor and marginal farmers through introduction of improved vegetable cultivation and marketing practices in Gorkha district. Project no. **1023**, Project duration: Mar. 2014- June 2016 तथा

Promotion of indigenous Yam and Sweet potato cultivation to improve the livelihood of poor and marginalized Chepang community of Dhading district. Project no. **1015**, Project duration: Mar. 2014-Oct. 2016

आयोजना संचालन गर्ने संस्था नेपाल वातावरण अनुसन्धान तथा संरक्षण समूह, काठमाण्डौं ।

अनुगमन गरिएको स्थान: गोरखा जिल्लाको मसेल र तान्द्राङ गा.वि.स.हरू (आयोजना नं. १०२३) तथा धादिङ जिल्लाको मलेखु (आयोजना नं. १०१५)

अनुगमन अवधि: २०७२/०९/०८ देखि २०७२/०९/१४ सम्म

अनुगमनमा सहभागी संस्थाका व्यक्तिहरू Ishworman Shrestha, Project Coordinator (1023)

Dr. Binod Dawadi, Chairperson, नेपाल वातावरण अनुसन्धान तथा संरक्षण समूह, काठमाण्डौं ।

अनुगमनका क्रममा भए गरेका क्रियाकलापहरू:

आयोजना नं. १०२३

- मसेल र तान्द्राङ गा.वि.स.का ३ वटा कृषक समूहको नियमित बैठकमा सहभागी भई आयोजनाबाट प्रत्यक्ष लाभान्वित कृषकहरूसँग अन्तरक्रिया गरियो ।
- मसेल गा.वि.स.मा निर्माणाधिन तरकारी संकलन केन्द्र भवनको अनुगमन गरियो ।
- स्वीकृत आयोजना प्रस्तावना अनुसार तरकारी संकलन केन्द्रको लागि अनुदानमा दिईएको तरकारी टिप्ने/प्याकेजिङ गर्ने प्लाष्टिक क्रेट हस्तान्तरण कार्यक्रममा सहभागी भईयो ।
- संस्थाको तर्फबाट प्लाष्टिक टनेल तथा प्लाष्टिक पोखरीको लागि सिलपोलिन वितरण कार्यक्रममा सहभागी भईयो ।
- संस्थाद्वारा प्रवर्द्धन गरिएको तरकारी खेती , प्लाष्टिक टनेल तथा पानी संकलन प्लाष्टिक पोखरी अनुगमन निरीक्षण गरि कृषकहरूसँग प्रत्यक्ष अन्तरक्रिया गरियो ।

आयोजना नं. १०१५

- आयोजना नं १०१५ अन्तर्गत स्वीकृत आयोजना प्रस्ताव अनुसार प्रदर्शन तथा खाद्य महोत्सव- २०७२ कार्यक्रम धादिङ जिल्लाको मलेखुमा आयोजना भएको राष्ट्रिय व्यापार मेला तथा माछा महोत्सवको अवसरमा संचालन गरिएकोमा सो कार्यक्रमको निरीक्षण गरियो साथै उक्त अवसरमा आयोजनासँग सम्बन्धीत महिला कृषकहरूसँग आयोजनाको क्रियाकलाप एवं प्रभाव बारे अन्तरक्रिया गरियो ।
- उक्त महोत्सवमा आयोजनाको तर्फबाट तरुल, सख्खरखण्ड, भुईँ स्याउ लगाएत अन्य स्थानीय उपजहरू प्रदर्शन तथा विक्री वितरणमा राखेको पाईयो ।

आयोजनाको उपलब्धी एवं तत्कालिन प्रभावहरू

आयोजना नं. १०२३

- आयोजना संचालन पश्चात केही कृषकहरूले व्यवसायिक रूपमा नै तरकारी खेती गरि थप आय आर्जन गरिरहेका (प्रत्यक्ष देखिएको तथा समूहसँग अन्तरक्रियाको आधारमा) , साथै संलग्न सम्पूर्ण कृषकहरूले कम्तीमा पनि घरायसी प्रयोजनको लागि तरकारी खेती गरेर तरकारी किन्न खर्च हुने रकम बचत गरिरहेका (समूहसँग अन्तरक्रियाको आधारमा) ।
- प्लाष्टिक टनेलमा तरकारी खेतीको शुरुवात भएको ।

- खाने पानीको समेत चरम अभाव भईरहेको अवस्थामा पानी बोकेर समेत तरकारी खेती गर्ने मिहेनती कृषकहरू देखिएको ।
- संस्थाको अग्रसरतमा केही प्लाष्टिक पोखरी निर्माण भएको जसबाट उक्त प्रविधि प्रति कृषकहरू आकर्षित देखिएका ।
- निर्माणाधिन संकलन केन्द्र निर्माण सम्पन्न भए पश्चात् थोरै थोरै उत्पादन गर्ने कृषकहरूले समेत सहकारी मार्फत संकलन केन्द्रमा तरकारी संकलन गरि बिक्री वितरण गर्न सक्ने हुँदा कृषकहरू उत्साहित देखिएका ।
- वर्षाको पानी संकलन , घरमा खेर जाने पानी संकलन गर्ने आदि तरिका अपनाएर समेत कृषकहरू तरकारी खेती गर्न दत्तचित्त भएर लागेका ।

आयोजना नं १०१५

- बैकल्पिक बालीको रूपमा खेती भईरहेको कोदो , मकैभन्दा गत वर्ष उत्पादित सख्खरखण्ड तथा तरुलले उच्च बजार मुल्य पाउँदा कृषकहरू उक्त बाली प्रति थप आकर्षित भएका (समूहसँग अन्तरक्रियाको आधारमा) ।
- विशेष गरेर जापानीज सख्खरखण्डको माग उच्च रहेको तथा अन्य स्थानहरूबाट समेत बीउको माग अत्याधिक आएको हुँदा कृषकहरू उत्साहित देखिएका (समूहसँग अन्तरक्रियाको आधारमा) ।

अनुगमनको क्रममा देखिएका मुख्य कमजोरीहरू/समस्याहरू

आयोजना नं. १०२३

- संस्था अन्तर्गतका समूहहरूको सक्रियतामा कमी रहेको (नियमित बैठक नबस्ने , जि.कृ.वि.का/जि.प.से.का./ से.के.हरूसँग नियमित सम्पर्क नभएको) पाईयो ।
- भुकम्प पश्चात् अधिकांश पानीको मुहान सुकेको हुँदा तरकारी बालीमा सिंचाई गर्न ठूलो समस्या रहेको पाईयो । कतिपय स्थानमा 1/2 घण्टाभन्दा बढीको दुरीबाट पानी बोकेर समेत सिंचाई गरिएको देखियो ।
- व्यवसायिक तरकारी खेतीको लागि कृषकहरू अत्याधिक उत्साहित रहेतापनि अझै प्राविधिक दक्षता पर्याप्त नभएको पाईयो जस्तै: गोलभेंडामा काँटछाँट सम्बन्धी, रोगकीरा नियन्त्रण सम्बन्धी, काउली बालीमा उपयुक्त जात सम्बन्धी ज्ञानको अभाव ।

आयोजना नं १०१५

- उल्लेखनीय समस्या नदेखिएको ।

अनुगमनको क्रममा दिईएको सुझावहरू

आयोजना नं. १०२३

- कृषक समूहहरूलाई सक्रिय बनाउने (नियमित बैठक , बचत संकलन आदि) तथा आयोजना पश्चात् समेत कार्यक्रमको निरन्तरताको लागि कृषक समूहहरूलाई जि.कृ.वि.का./से.के.मा दर्ता गराई नियमित सम्पर्कमा राख्ने ।
- सिंचाईको समस्या समाधानार्थ वर्षाको पानी संकलन गर्न तथा घरमा खेर गईरहेको पानी संकलन गर्न प्लाष्टिक पोखरी प्रवर्द्धन गर्ने । समूह/सहकारी मार्फत जि.कृ.वि.का. बाट संचालन हुने साना सिंचाई कार्यक्रमको लागि पहल गर्ने ।
- तरकारी खेती प्रविधि सम्बन्धी प्राविधिक दक्षता अभिवृद्धिको लागि संस्था मार्फत संचालन हुने तालिममा दक्ष एवं अनुभवी प्रशिक्षकको व्यवस्था गरि तालिम प्रभावकारी बनाउने तथा कृषि सेवा केन्द्रहरूसँग समन्वय बढाउने ।

निष्कर्ष

- नेपाल वातावरण अनुसन्धान तथा संरक्षण समूहद्वारा संचालित दुवैवटा आयोजनाहरूका क्रियाकलापहरू स्वीकृत पूर्ण प्रस्ताव अनुसार लक्षित उपलब्धी हासिल गर्न तर्फ अग्रसर भईरहेको पाईयो ।
- आयोजना संचालन पश्चात् गोरखा जिल्लाको मसेल तथा तान्द्राङ गा.वि.स.हरूमा केही मात्रामा व्यवसायिक तरकारी खेतीको शुरुवात हुनुको साथै पारिवारिक आवश्यकता परिपूर्तिको लागि तरकारी खेती गर्ने प्रचलनले व्यापकता पाएको देखियो ।

- जिल्ला कृषि विकास कार्यालय तथा कृषि सेवा केन्द्रहरूसँग नियमित सम्पर्क स्थापित गरि हाल परिचालन भईरहेका सहकारी/समूहहरू सक्रिय रहेमा आयोजना सम्पन्न भईसकेपछि पनि तरकारी खेती प्रवर्द्धन एवं समग्र कृषि विकास कार्यक्रमले दीगोपना पाउने देखिन्छ ।
- गोरखा जिल्लामा संचालित तरकारी खेती सम्बन्धी आयोजना क्षेत्रमा भुकम्प पश्चात् अधिकांश पानीको मुहान सुकेको हुँदा सिंचाईको अभावमा आयोजनाको क्रियाकलापहरूबाट अपेक्षित प्रतिफल प्राप्त गर्न समेत कठिनाई हुन सक्ने देखिएको छ । यद्यपी संस्थाले आफ्नै पहलमा केही प्लाष्टिक पोखरी निर्माण गरिरहेता पनि सो पर्याप्त नदेखिएको हुँदा उक्त आयोजनाको लागि विनियोजित कन्टिन्जेन्सी रकम परिचालन गरि थप पानी संकलन प्लाष्टिक पोखरी निर्माण गर्नु उपयुक्त देखिन्छ ।

अनुगमनकर्ता
रविन्द्र थापा

बोधार्थ:

श्री भिष्मकान्त घिमिरे, कृषि अधिकृत, NARDF,

डेक्स अफिसर आयोजना नं. १०१५ ।

श्री पवनसिंह भण्डारी, कृषि अधिकृत, NARDF,

डेक्स अफिसर आयोजना नं. १०२३ ।

श्री नेपाल वातावरण अनुसन्धान तथा संरक्षण समूह, काठमाण्डौं ।

